

# הארץ

ההיפסטררים האלימים של הלשון העברית

סיפורם של חברי גדוד מגיני השפה, שניהלו פעילות אלימה להשלטת העברית בתל אביב והצליחו להטיל את חיתתם על אנשים פרטיים ועל הממסד העירוני

זהר שביט

05.05.2014

15:58

בסוף דצמבר 1927 הוגשה לבית משפט השלום העברי (מוסד וולונטרי, ששימש בתקופת היישוב להתדיינות בעניינים אזרחיים בין בעלי דין יהודים) תביעה נגד חיים נחמן ביאליק. הוא הואשם בכך שעלב בצעיר (שתואר ב"דואר היום" כמר נ.), שהעיר למשורר הלאומי על כך שדיבר יידיש בלכתו ברחוב. בתגובה על כתב התביעה הגיש ביאליק בעשרה כטבת תרפ"ח (3.1.28) מכתב לבית המשפט וזו לשונו: "אני וחברי מר"ח רבניצקי, בלכתנו לבקר את חברנו הגוסס מר גרנובסקי ז"ל, עברנו ברחוב אלנבי ושוחחנו בחשאי בינינו, על פי הרגל של עשרים ושמונה שנים, בשפה יהודית המדוברת על דבר מיתתו הקרובה של ידידנו הגוסס. בשעה זו הרגשתי שאיש אחד הולך בצדנו ומטה אוזנו לשיחתנו. אחרי רגע עבר האיש לפנינו ופנה אלי בחוצפה: מדוע אין אתם מדברים עברית? עליכם לדבר עברית! על זה עניתי לו בעברית: אין זה עניין שלך. אין איש שואל אותך. לך לך לדרכך - לעזאזל! חוצפה!" קצת בהתרסה, קצת בהתנצלות, תיאר ביאליק את הנסיבות שבשלהן שלח את המתלונן לעזאזל: "אפשר שהמלה שלפני האחרונה היא חריפה קצת, לפי הפירוש הרגיל של המלה הזו בשוק. אבל לפי פירושה המדויק והאמיתי הוא שם הר במדבר, לא רחוק מירושלים, מרחק שתיים שלוש שעות במדבר יהודה. והמקום הזה הוא, לדעתי, די מכובד לטיול בשביל אותו האיש. בשים השופטים הנכבדים מצד אחד לבם למצב הנפשי בשעה זו שגוסס יקר לי היה מוטל לפני שעה קלה לפני יציאת נשמתו, ומצד שני לנימוסו היפה של איש צעיר, שמוצא היתר לעצמו להטות אוזן ברחוב לשיחת בני אדם זרים ולהורות להם דרך ארץ מבלי אשר שאלו איש על כך; ובשים השופטים הנכבדים שוב אל לב, כי כל העניין הזה נעשה לו לאותו האברך נושא לריקלמה ולסנסציה [...] יקל לשופטים הנכבדים להוציא משפט נכון".



הצעיר החצופ היה, מן הסתם, חבר בגדוד מגיני השפה, או מי שהסתפח אליו, והוא לא היסס להתערב בשיחה בין ביאליק ורבניצקי, משום שהתנהלה "בשפה יהודית".

לדברי ביאליק, הצעיר פנה אליו בחוצפה, ואילו לדברי הצעיר, הוא פנה לביאליק ורבניצקי בנימוס, והעיר להם "שכאן בתל אביב צריך לדבר עברית". בכל מקרה, ברור ש. הצעיר, כפי שתואר ב"דואר היום", לא רק שלא היסס לצותת לשיחה בין שני אנשים מבוגרים, שאחד מהם היה גיבור התרבות בהא הידיעה של היישוב העברי; הוא פנה אליהם ככל הנראה דווקא משום שהכיר אותם, והיה גאה במעשיו. ולא, לא הוא זה שחרג מכללי הנימוס; ביאליק ורבניצקי הם ש"פשעו", משום שההינו לדבר יידיש ברחובה הראשי של תל אביב, וביאליק עוד הוסיף חטא על פשע כששלח אותו לעזאזל. "דואר היום", ש. שלח לו טלגרמה כדי לדווח על התקרית, צידד בו, ובית משפט השלום העברי לא דחה את התביעה על הסף, אלא דן בה. חשוב לא פחות - ביאליק לא התייחס בזלזול לתביעה, ולא התעלם ממנה, אלא טרח לשלוח נציג מטעמו לבית המשפט וגם כתב לבית המשפט מכתב ארוך ומנומק.

התקרית הזאת מלמדת על המעמד המיוחד שממנו נהנו בני הנוער, שהקימו בשנת 1923 בתל אביב את גדוד מגיני השפה, ומאז במשך למעלה מעשור שנים ניהלו מאבק חסר פשרות להשלטת הלשון העברית במרחב הציבורי של היישוב היהודי, וגם במרחב הפרטי והאינטימי. רוב החברים בגדוד היו תלמידי הגימנסיה "הרצליה", ומשנותיה הראשונות של תל אביב בלטה נוכחותם בה. אופן התנהגותם הרעשני מזכיר את ההיפסטרים, הצעירים העירוניים בני המעמד הבינוני שהתארגנו בשנות ה-40 בארצות הברית סביב תרבות הג'אז ויצרו תרבות נגד אנטי ממסדית בעלת מאפיינים ייחודיים. בפרפראזה על שם ספרו של נחום גוטמן, "עיר קטנה ואנשים בה מעט", אפשר לומר שתל אביב בראשית ימיה היתה עיר קטנה ובני נוער בה רבים. בשנת 1914, 720 מתוך 1491 התושבים בתל אביב היו תלמידי הגימנסיה הרצליה, כלומר כמחצית מתושבי העיר. תלמידים רבים הגיעו בלי משפחתם כדי ללמוד בגימנסיה, והעובדה שחיו מחוץ למסגרת המשפחתית העניקה להם חופש פעולה רב. בשנת 1926 היה מספר חברי הגדוד כ-300. כלומר, חבורה גדולה למדי של בני נוער, עתירת אנרגיות והורמונים שהתלכדה לפעול להגנה על הלשון העברית.

לחבורת בני הנוער הזאת הייתה נוכחות בולטת בחיי העיר והיא נהנתה מהכרה ציבורית. כך לדוגמה, מנחם אוסישקין סייע להקמת הגדוד, והביע את תמיכתו ללא הסתייגות. המורה חיים בוגרשוב (לימים בוגר), היה שותף פעיל לפעולותיהם ולמלחמות שניהלו, והפקידות העירונית שיתפה אתם פעולה וטיפלה בפניות הרבות ששלחו חברי הגדוד ללא ליאות.

ה' אדר תרצ"ד  
20.2.34

לכבוד  
הד"ר ה. בוגרשוב,  
הנהלת הגנסניה העברית "הרצליה",  
תל-אביב.

ד"ר בוגרשוב נכבד,

בתשובה למכתבו מיום 6 לא.ו. הנני  
מצטער להודיעך שהמקרה הזה שאהה סובא אותו  
לסבבי סאד וגם תיסך כו, היו לו תוצאות:-  
לפני ימים אחדים הושלכה למחסן "ריבוליה" אבן  
ששברה את החלון וגם נשלחו אליהם סכתבי איום.  
אני חשבת שמתקידך היה להניד לצעירים האלה  
וגם לפקיד התרבות שנהל אותם שאין הם "ג'נדרמים  
לתרבות" בעיר ושאת הדבר הזה צריך לעזוב לאחריים  
ושלג צריך לעשות את הרחוב המקר שכל מי שפקא  
לתרבות העברית יכול ללכת ולדבר ולשלוח סכתבי  
איום ולסבור את החלונות.

פה גם סקוט אתי להעיר לך קלוא באו  
צעירים אחרים לכבוד חלונות כבית-ספר שאתה מנהל  
בגלל זה שאמס קוראים לו "גנסניה" ולא "מורסה"  
סה היית אומר? - ואיפה הייתם כלכם הקנאים כאשר  
פתחו את המחסן ברחוב נחלת-בנימין בדם "לונד"?  
או כסקראו לבתי-מלון בתל-אביב בשם "אקסלוזיור" או  
"ריטק" וכדומה? מדוע זה יצא כל הקצף דוקא על  
"ריבוליה"? ומדוע אין הקנאים האלה עושים כלום  
להלחם נגד הפזת השפה הגרמנית בקירינו?

כפי שאתה רואה, החנוך הזה והדרכים האלה  
מביאים לידי שביתת חלונות ולידי הפקרות ברחוב  
ולכסוף עובר הדבר מרשותי ומישותך לרשות המסורה.  
מסתם סכתבי היה למנוע מהדבר הזה ולכלות את הרע  
בינינו לבין עצמנו.

ועכסיו הרטה נא לי, כאיש יותר זקן מסך,  
להעיר שהדרישה הראשונה מאצטי תרבות אסתית היא  
לכבד את הסדר ולא להתפרץ לתוך סהסנים, להסליך  
אבנים סן הסאריב בלילה או לשלוח סכתבי איום.  
ע"י דרכים כאלו נביא רק לידי סהומות ברחובות  
בינינו לבין עצמנו ומאוסה לא נשיב.

בקטע מהסרט "העיר הלבנה", כנראה משנת 1929, שתיעד את תהלוכת העדלאידע בפורים של אותה שנה, נראים חברי הגדוד כשהם צועדים ומחזיקים מיצג של מגדל בבל. המיצג נישא על גבי עגלה רתומה לסוס, ועליו סיסמאות: "תחיית השפה תחיית העם", "החיים והמוות ביד הלשון". לפניהם צועדת מלכת הקרנבל. בכיתוב בסרט נאמר:  
"Ein Jemenitisches Milch Mädchen, die Königen des Karnevals"  
("מוכרת החלב [חלבנית] התימנייה, מלכת הקרנבל"). לא מעט אירוניה יש בקטע הזה, שבו אחת הסצינות מציגה את המאבק להשלטת השפה העברית, וסצינה אחרת מלווה בכיתובים בגרמנית.



ממרחק השנים אפשר מצד אחד לקרוא את תיאורי הפעילות, הבריזנות לעתים קרובות, של חברי הגדוד כמאבק הרואי של חבורה של בני נוער, שהקדישו חלק ניכר מעתותיהם כדי להלחם על אופיה, תרבותה ולשונה של החברה היהודית בארץ; מצד אחר, אפשר לקרוא זאת כסיפורה של חבורת היפסטרים, כלומר, קבוצה של בני טובים נמרצים, שפעלו באופן אינטנסיבי, כמעט אובססיבי, כדי להילחם למען ההגמוניה של הלשון העברית, וניצלו את המאבק על השלטת השפה כדי להתפרע, להתחצף, ולפרוק עול. התקרית עם ביאליק לא היתה יוצאת דופן. חברי גדוד מגיני השפה נטלו לעצמם את החירות לפנות לדמויות מרכזיות ביישוב, כדי לתבוע מהם את עלבונה של הלשון העברית. הם תבעו שהדמויות הציבוריות יפגינו התנהגות לשונית הולמת, ואיימו בהפעלת סנקציות, אם יתברר שהתנהגותם הלשונית אינה הולמת. ומה שמפתיע הוא שאף לא אחד מהאישים הנכבדים שנידון ברותחין לא העז להתעלם מחברי הגדוד.

חיים ארלוזורוב, לדוגמה, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית אז, גינה במכתבו אליהם את פעולותיהם האגרסיביות וכינה אותם בולשת לשונית. בתגובה קיבל מהם מכתב מאיים בזו הלשון: "אנו רוצים שיהא ברור לכב', שבשום אופן לא נוכל להשלים עם העובדה, שראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, יזלזל בשפתנו... אם כב' לא ימצא לנכון לכבדנו בתשובתו במשך 10 ימים מהיום, הרינו מסירים מעלינו למפרע את האחריות לתוצאות הדבר ונטיל אותן על כב'".

**משפט נגד משוררנו ח. נ. ביאליק**

כיום ה' שבוע זה יתכרך במשפט השלום העברי המקומי הכיעת מכבוד נגד משוררנו מר ח. נ. ביאליק. וזה דבר המשפט: המשורר התהלך עם מר רבניצקי ברחוב אלנבי ושניהם שוחחו בז'רגון בקול רם. אחר מהעוברים ושבים מר נ. ננש למר ביאליק ובנימוס הזכיר לו שכאן בתל-אביב צריך לדבר עברית. והמשורר ענה לו באופן שבאח את עצמו נעלב והניש את הדבר למשפט-כבוד.

**אנ"ש**

לא היתה זו הפעם הראשונה שבני נוער ביישוב התארגנו למאבק למען הלשון העברית. ב-1914, כעשר שנים לפני הקמת הגדוד, היו תלמידי הגימנסיה מעורבים במלחמת השפות, מאבק שבו נפלה ההכרעה בדבר ההכרה בעברית כשפה ההגמונית של מערכות החינוך של היישוב היהודי בארץ. השאלה שעמדה אז

על הפרק היתה אם תהפוך העברית לשפה שתיתן מענה לכל הצרכים הרוחניים והמדעיים של היישוב העברי. ההכרעה היתה כידוע לטובת העברית, אם כי צריך לזכור שלמרות זאת, לא מעט תלמידים יהודים בני היישוב החדש עדיין למדו בבתי ספר ששפת הלימוד בהם לא היתה עברית. בתרפ"ו לדוגמה, כחמישית מהתלמידים התחנכו עדיין לא בעברית.

החל משנת 1923, שנת ייסוד הגדוד, התחיל מאבק שונה באופיו - מאבק על השלטת העברית במרחב הציבורי. בחוברת "גדודנו" משנת תרפ"ח תיארו מייסדי הגדוד את המצב הלשוני בעיר העברית הראשונה כך:

"שומע הנך ברחובות תל אביב דיבור ושירה בשפות זרות ושונות. יש אשר תדמה, כי לא בארץ ישראל הנך, אלא באחת מארצות הגולה. המצב הגיע לידי כך שעיתונים ז'רגונים החלו מופיעים בירושלים הבירה; כרוזים שונים מדברים ברחובות בשפה הז'רגונית; באסיפות נואמים בשפות שונות; חסרה אך פתיחת בתי ספר לועזיים - ולפנינו גלות שנייה".

תל אביב הפכה את השימוש בעברית לאחד מסמליה והתנאתה שבשל כך, בין היתר, היא העיר העברית הראשונה. בגיבוי ראש העירייה ניהלה הפקידות מדיניות נוקשה להשלטת העברית בעיר, שכללה בנוסף לשורה של מבצעי הסברה, גם את אכיפת העברית על כל מי שנזקקו לסיוע של העירייה, ומאבק בגופים שלא השתמשו בעברית על ידי הטלת סנקציות שונות עליהם. בתזכיר פנימי ששלח מזכיר העירייה יהודה נדיבי בשנת 1925 הוא הנחה את הפקידים לא לקבל מכתבים שנכתבו לא בעברית: "בבקשה לא לקבל מכתבים רשמיים הכתובים לא בעברית. מלא יהודים תוכלו לקבל רק באחת השפות הרשמיות".

למרות המאמץ להשלטת העברית, המצב בפועל היה שונה גם בעיר העברית הראשונה, והמציאות הלשונית בעיר התאפיינה ברב לשוניות. לשונות שונות, בעיקר יידיש וגרמנית, קנו להן מקום במרחב הציבורי: בשמות של בתי עסק ובשילוט שלהן, בהרצאות פומביות, בהצגות תיאטרון, ואפילו בתפריטים של מסעדות.

בהתחלה היו פעולותיהם של חברי הגדוד מעין פעולות "צופיות" של בני טובים. הם הציעו סיוע בעברות השמות וזימו שורה של פעולות הסברה. כך לדוגמה, במלאות שלוש שנים לפטירתו של "מחיייה השפה" אליעזר בן יהודה, ניסו חברי הגדוד "לקשט בסרטי 'בן יהודה' את העוברים ושבים ברחובות תל אביב". הם נהגו לצאת לרחובות העיר ולחלק פתקי תעמולה למען העברית. אהרן חוטר-יישי, אחד מהפעילים הבולטים בגדוד, כינה אותם לימים "סטיקרים": "פירוד לשונות - פירוד לבבות", "שפה אחת - נפש אחת", "עברי דבר עברית!".

ואולם, בהדרגה השתנה אופיין של פעולותיהם. בני הנוער החלו להסתובב בעיר, לפקח על שימושי הלשון בה, לעקוב אחר כל הפרה של מפלס העבריות בעיר ולהטיל את חיתתם על התושבים. נוכחותם נהפכה ליותר ויותר מטרידה, מאיימת ואלימה. הגדוד הקים מחלקה שעברה ברחובות העיר, תיקנה על דעת עצמה שלטים שנכתבו בשגיאות, והדביקה שלטים עבריים במקום שלטים שנכתבו לא בעברית. הם פירסמו מעל גבי לוחות המודעות העירוניים פוסטרים שלשונם נהפכה לתובענית יותר ויותר. מהסוחרים תבעו: "ללקוחותיך ענה רק עברית! חשבונותיך נהל אך בעברית! כל מקח וממכר, משא ומתן נהל אך ורק בשפה העברית!". והקונים התבקשו: "בקש ושאל אך בעברית, ואם לא יבינוך, הקשה את לבך, הסבר פעם ופעמים עד אשר תקבל את הדרוש לך!".

הם פנו לנוסעים בתחבורה הציבורית, דרשו מהם להתעקש על העברית כשפת התקשורת של הנהגים, ותבעו להעיר להם בפומבי, אם ימצאו מנהלים שיחה שלא בעברית עם נוסעים אחרים. "עברי! בהכנסך למרכבה ולאוטו פנה לנהג אך ורק בעברית! אל תענה לנהג, אם שפה אחרת בפיו! בהכנסך למרכבה ולאוטו ובצאתך מהם ובשמעך קריאות ושיחות הנהגים בלועזית אל תחשה, העירם על תקלה זו!" הם התכתבו כאמור באינטנסיביות כמעט כפייתית עם העירייה. מלשון מכתביהם, ומהתגובות להם, עולה שהם נהפכו לא רק לבולשת לשונית, כפי שכתב להם חיים ארלוזורוב, אלא לאימת העיר. כאשר הוצגה ביולי 1928 ב"קזינו", בית קפה ואולם הופעות על חוף הים, הצגה בגרמנית, הם מיהרו לשלוח ביום חמישי, 5.7.28, מכתב לעירייה ובו קבעו: "אנו רואים בזה פגיעה קשה לא רק בנו, הצעירים והקנאים, כי אם גם בכל אזרח תל אביב, העיר העברית הראשונה".

ביום רביעי, 11.7.28, פחות משבוע אחר כך, שלח סגן ראש העירייה ישראל רוקח, מכתב תודה לאנשי הגדוד, ומכתב חריף לנחום גרינבלט, בעל הזיכיון על הקזינו. גרינבלט, הבעלים המבוהל, הזדרז לענות באותו יום, התנצל מעומק לבו, והבטיח לא לחזור על ה"חטא": "הנני מתכבד להביע בזה את צערי הרב

על טעות זו שנכשלת בה שלא במתכוון. הנני להבטיחכם, כי מהיום והלאה לא יישנה כדבר הזה כל זמן שהקזינו ימצא ברשותי. נא לסלוח לי את הנ"ל".

ב-1930 הפריעו חברי הגדוד להקרנתו של הסרט דובר היידיש "די יידישע מאמע", הפרעה שהסתיימה במהומה רבה, בהקרנת הסרט בחסות המשטרה הבריטית, ולאחר מכן, כתוצאה מהתערבות סגן ראש העירייה, ישראל רוקח, באיסור להציג את הסרט.

באותה שנה ניסו חברי הגדוד גם להמעיט את ההשפעה המזיקה שתהיה לדעתם לשמנוע (כלומר, לסרט המדבר), בשל החשש שיעודד שמיעה של שפות זרות: "השמנוע עלול לשמש מכשיר להפצת זרות בארץ ועל ידי כך להפריע להשתלטותה של שפתנו אנו. דבור ושירה לועזיים שישמעו בקביעות מעל גבי הבד בבתי הראינוע, עלולים להשפיע על הקהל, ובייחוד על הנוער. יש לחשוש ששירים לועזיים שישמעו בבתי הראינוע יושרו אחר כך על ידי הקהל גם בחוצות ובבתים".

השיא של פעילות הגדוד היה בחירות שנטלו לעצמם להתערב ברגל גסה בעניינים פרטיים של אנשי ציבור. חברי הגדוד סברו, שבהתנהגות לשונית של איש ציבור, ולא רק בפרהסיה, אלא גם בקלות אמותיו, יש עניין ציבורי. את חבר המועצה, א' לרנר, ש"נאם לועזית" באסיפת התאחדות עולי פולניה, כינו "בוגד בייעודו הלאומי". את מאיר דיזנגוף תקפו אחרי שמצאו מכתב של בית העסק שלו, שהיה אמנם כתוב בעברית, אך נדפס על "נייר פירמה אנגלי ללא אות עברית אחת", והם מיהרו לתבוע מדיזנגוף לתקן ללא דיחוי את המעוות. ראש העירייה לא שלח אותם לעזאזל, כפי שעשה ביאליק. מזכיר העירייה, יהודה נדיבי, ביקש ליישר את ההדורים, וכתב לחברי הגדוד: "מאחר שהמכתב עצמו נכתב עברית, אין לעמוד על העובדה הזאת שאין בה בוודאי כל כוונה מצד מי שהוא לזלזל בשפתנו הלאומית".

כשהתברר לחברי הגדוד שחבר מועצת העירייה, הרופא ד"ר פוחובסקי, שולח את ילדיו לבית ספר לא עברי (כנראה אליאנס), הם תבעו ממנו להוציא את ילדיו מבית הספר ולשלוח אותם לבית ספר עברי כיוון שהיה רופא, דימו במכתבם אליו את השימוש לא בעברית למגפה מידבקת, וטענו, כי כפי שמחלה מדבקת מהווה סכנה לציבור, ולכן אינה עניין פרטי, כך גם יש עניין ציבורי באופן שבו נוהג איש ציבור מבחינה לשונית בחייו הפרטיים, וכי "לציבור ניתנת הרשות הגמורה להכריח אדם זה לקבל את הוראותיו, היות ומחלת הפרט מסוכנת לכלל כולו ומתנקשת בחייו".

במרוצת השנים נהפכו פעולותיהם של אנשי הגדוד לאלימות יותר. ואולם, העובדה הזאת לא גרמה להסתייג מהם; אדרבה, היא חיזקה את מעמדם הציבורי ומשכה לשורותיהם עוד ועוד בני נוער, שהתלהבו אולי הרבה פחות מהפעילויות שלהם כל עוד היו בעלות אופי צופי, אבל נמשכו להשתוללות ולהתרת הרסן שאפשרה החברות בגדוד, כפי שהעיד אחד מחברי הגדוד, תלמיד הגימנסיה מיכאל בן-גל: "גדוד מגיני השפה לא נהנה מפופולריות במחזורנו, לא ששנו לצעוד, לשיר בקולי קולות 'יהודי, דבר עברית!' ולחלק פתקים נושאי אותה סיסמה. אך כשהגיעו הדברים לפעולות של 'ממש' כגון פזור ההצגה של 'נטהטלפנטה', היו הגברים של מחזורנו מתייצבים למען ברצון".

כדי למנוע בכוח הרצאות והצגות ביידיש, קנו חברי הגדוד כרטיסים להצגות וגרמו לקצר חשמלי באולם, או זרקו פצצות סירחון. כדי להכריח בעלי עסקים להחליף את שלטי החנויות לא היססו, כשנתקלו בסירוב, לנפץ את חלונות בית העסק. ממרחק השנים תיאר אהרן חוטר ישי - לימים עורך דין ידוע - את הפעולה הזאת בלי כל נעימת חרטה, בזיכרון, ואולי אפילו בנוסטלגיה: "אני זוכר שעליתי על בניין בן שלוש קומות ברחוב אלנבי. בצד שני של הרחוב היה בית קפה גדול, אחד המרכזיים. עם חלון גדול מזכוכית ועם שלט בלועזית. אנחנו שלחנו מכתבים לבעלי החנויות, לבעלי השלטים. הצענו להם, שאנו נשתתף בכסף של החלפה השלטים לעברית. היו כאלה שהסכימו. ותוך כדי משא ומתן על ידי מחלקה מיוחדת שהקמונו, החליפו השלטים. השארנו פה ושם מלה בלועזית, אבל האותיות הגדולות (בשלט) היו בעברית. הבית הקפה הזה התנגד כל הזמן להחליף את השלט. המבקרים שם היו ערבים וכו' שהתנגדו להחליף את השלט. אני זוכר שאני הייתי עם לבנה די קלה, כיוונתי את הלבנה לתוך הוויטרינה הגדולה שנופצה כליל. ואחר כך ירדתי למטה לברר מה קרה בו. ולמחרת הוזמנתי למשטרה".

הניסיון לפוצץ את קבלת הפנים ביידיש לכבוד יעקב זרובבל, שביקשו פועלי ציון שמאל לערוך במועדון בתל אביב, הסתיים בהשלכת אבנים ולבנים ובכמה פצועים. בפעם הזאת עוררה ההתפרעות סערה, גונתה במועצת העירייה ואף הביאה להקמתה של ועדת חקירה.

לאחר מעצרו ניסה המורה שלהם, ד"ר בוגרשוב, להשתדל למענם ופנה לבקש את סיועו של ראש העירייה. הוא לא ציפה למקלחת הקרה שקיבל בתגובה. במכתבו העמיד דיזנגוף בסימן שאלה את הערך של הפעולות האלימות של הגדוד, והשתמעו ממנו נזיפה ותביעה להעמיד אותם על מקומם: "אני חשבת

שמתפקידך היה להגיד לצעירים האלה וגם לפקיד התרבות שנהל אותם שאין הם 'ג'נדרמים לתרבות' בעיר ושאת הדבר הזה צריך לעזוב לאחריים ושלא צריך לעשות את הרחוב הפקר שכל מי שמקנא לתרבות העברית יכול ללכת ולדבר ולשלוח מכתב איום ולשבור את החלונות... ועכשיו הרשה נא לי, כאיש יותר זקן ממך, להעיר שהדרישה הראשונה מאנשי תרבות אמתית היא לכבד את הסדר ולא להתפרץ לתוך מחסנים, להשליך אבנים מן המארב בלילה או לשלוח מכתב איום. ע"י דרכים כאלה נביא רק לידו מהומות ברחובות בנינו לבין עצמנו ומאומה לא נשיג".

התגובה החריפה הזאת היתה יוצאת דופן. החברות בגדוד מגני השפה העניקה לבני הנוער חסינות וסיפקה להם היתר להתעמת עם הדור המבוגר ולקרוא עליו תיגר. הפעילות הזאת כמעט ולא עוררה התנגדות וחברי הגדוד לא שילמו עליה מחיר של ממש. המאבקים, שהיו כרוכים לא אחת באלימות וגם התגלגלו לקרבות רחוב, לא העמידו את בני הנוער החברים בגדוד בסכנת גירוש מבית הספר, וגם כמעט שלא בפני סנקציות אחרות. בניגוד לבני גילם באירופה, שנענשו בסנקציות קשות, חברי הגדוד לא רק שלא נענשו, אלא זכו לשבחים ולעיטוד המבוגרים, ובכלל זה חלק ממוריהם בגימנסיה, שלא אחת חברו אליהם. שיתוף הפעולה הזה בין בני הנוער למבוגרים, ועוד יותר מכך - אנשי הממסד - היה חריג ביותר, ועמד בניגוד בולט לדפוסי הפעילות של בני הנוער באירופה באותה תקופה, שהתנכרו לממסד, וראו בו את המקור לכל חולֵייה של החברה. אמנם שיתוף הפעולה הזה נע על הציר שבין המותר לאסור, ולעיתים, נדירות אמנם, נחשב כחורג מן המותר, ונתקבל בהסתייגויות, אולם, בדרך כלל, הפעילות החריגה הזאת של בני הנוער האלה התאפשרה משום שזכתה בתמיכת המבוגרים והממסד.

גם להיסטוריה נכנסו בני הנוער שהיו חברים בגדוד מגיני השפה לא כפורעי חוק ואויבי הסדר הציבורי, אלא כמי שמילאו תפקיד חשוב במאבק הלאומי להשלטת העברית. ואולי הדבר אינו צריך להפתיע, ולא רק מפני שהמחנכים, וגם הממסד, ראו בהם את "עתיד האומה", כמי שעליהם נאמר בטקס חלוקת התעודות לבוגרי המחזור הראשון של תלמידי הגימנסיה "עיני כל העולם היהודי בכל התפוצות נשואות אליכם", אלא מפני שפעילותם, חוצפנית ואלימה ככל שתהיה, אכן מילאה תפקיד שאי אפשר להמעיט בחשיבותו. נכון אמנם שהעברית לא נהפכה מעולם לשפה הבלעדית של היישוב העברי, אבל המאבק למען השלטת העברית בחיי היישוב נשא פרי והיא הפכה לשפה ההגמונית ולאחד מן הנכסים החשובים של היישוב העברי בארץ.